

Bib-Hist

Medlemsblad for
Dansk Bibliotekshistorisk Selskab

5. årgang
2007

Nummer 14

Sommeren er over os ...

Og nogle af Selskabets medlemmer har netop været på studietur, som i år gik til Vadstena i Sverige. Dette nummer af Bib-Hist bringer en kort omtale af turen. På Selskabets generalforsamling uddeltes Werlauf prisen for 2. gang. Bib-Hist bringer motiveringen for uddelingen, og prismodtager, Helge Clausens, takketale. Derudover bringes referat mv. fra Selskabets generalforsamling - den 25. i historien - i år holdt i DR-byen. Og en kort omtale af det faglige arrangement, hvor DR's radiodirektør Leif Lønsmann fortalte om bevaring af den nationale kulturarv.

Endelig bringer Bib-Hist en artikel af Johannes Balslev, der har været i Svendborg Biblioteks arkiver og andre steder, og fortæller om Danmarks første bogbåd. Johannes Balslev er tidligere stadsbibliotekar i Esbjerg.

Alle læsere ønskes en god sommer - og god læsning

Kommende arrangementer

Besøg Luftfotosamlingen på det Kongelige Bibliotek - se og hør om hvilke billeder samlingen rummer, fra hvilke tidsperioder, hvordan de er registreret - og hvordan man kan få en kopi af en bygning, sit barndomshjem, en virksomhed mv.

Mødet finder sted - torsdag 4. oktober 2007, kl. 17.

Der vil senere blive udsendt nærmere informationer - MEN: sæt allerede nu kryds i kalenderen.

Werlauff prisen uddelt 2007

På Dansk Bibliotekshistorisk Selskabs jubilæums-generalforsamling, den 25. i historien, uddelte formanden, Ole Harbo, Selskabets Werlauff pris, og motiverede valget af prismodtager:

Bibliotekshistorisk selskab indstiftede i 1992, ved 10 års jubilæet, E.C. Werlauff prisen - opkaldt efter den gamle leder af Det kgl. Bibliotek, der i 1825 udgav det første større værk i dansk bibliotekshistorisk litteratur: Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek.

Prisen uddeles som en påskønnelse af et udført bibliotekshistorisk arbejde af særlig værdi. Den er kun uddelt en gang før, nemlig i 1994 til arkivar, dr. phil. Lars N. Henningsen for afhandlingen: Dansk biblioteksvirke i Sydslesvig 1841-1970.

Her i det 25. jubilæumsår har styrelsen besluttet at uddele prisen for anden gang, idet der foreligger ”et udført arbejde af særlig værdi”.

Prismodtageren er seniorforsker, mag. art. i psykologi Helge Clausen, Statsbiblioteket. Han blev i 1992 ph.d. på en afhandling om Electronic mail and the information profession ved handelshøjskolen i Århus, men det arbejde som belønnes med Werlauff prisen er om noget helt tredje.

Prismodtageren er i december 2005 blevet doktor i kirkehistorie ved Det pavelige teologiske Akademi i Krakow i Polen med afhandlingen: The written word is the most patient missionary med undertitlen Catholic literature and catholic public libraries in Denmark from the Reformation to Vatican II, 1536-1962.

Der er tale om et emne, som stort set ikke er belyst af andre end prismodtageren, der i de senere år har beskæftiget sig med de katolske biblioteker i Danmark og skrevet om det, således i det seneste nummer af Bibliotekshistorie, der udkom i 2005, så selskabets medlemmer har allerede haft mulighed for at sætte sig noget ind i emnet.

Ole Harbo overrakte herefter check og diplom til Helge Clausen.

Werlauff prisen - Helge Clausens takketale

Jeg vil gerne takke styrelsen for Dansk Bibliotekshistorisk Selskab for tildelingen af Werlauff Prisen. Jeg er ikke nogen rutineret prismodtager, selv om det ikke er første gang, jeg har modtaget en pris for det faglige arbejde, jeg har forsøgt at lave.

I 2004, da formanden for DFID - Dansk Forening for Information og Dokumentation - ringede til mig for at fortælle, at man havde besluttet at give mig den nyindstiftede DFID-pris, blev jeg helt paf. Da hun ringede, sad jeg netop og læste en munter og opbyggelig artikel i et amerikansk biblioteksblad om det fænomen, at påfaldende mange priser tildeles folk mindre end et år, før de trækker sig tilbage. Hvad der så er årsag og virkning, kan man altid diskutere. Sidste efterår, en fredag formiddag, ringede Ole Harbo til mig og fortalte, at styrelsen for Dansk Bibliotekshistorisk Selskab havde besluttet at tildele mig Werlauff Prisen ved den kommende generalforsamling. Ved denne lejlighed sad jeg dog ikke og læste i et blad om tildeling af priser, men den foregående dags eftermiddag var jeg netop kommet ud af Rigsarkivets noget tunge læsesal, hvor jeg havde gennemgået og fotokopieret mine polske bedsteforældres indfødsretssager, og så havde jeg sat mig på den nærmeste bænk i Bibliotekshaven og var ved at ringe til min kone for at fortælle hende om de spændende ting, jeg havde fundet, da Ole Harbo kom forbi. Vi snakkede lidt, og han fortalte, at han var på vej til bestyrelsesmøde i Dansk Bibliotekshistorisk Selskab.

Se, sådan hænger tingene ofte sammen, og det er så videnskabens opgave at afdække sådanne sammenhænge, og også helst forsyne dem med plausible forklaringer. Det skal jeg ikke forsøge på i dette tilfælde, for det ville jo være helt uvidenskabeligt, al den stund jeg selv er part i sagen og derfor dybt forudindtaget, subjektiv og inhabil.

Men ved denne lejlighed kunne det måske være interessant at afdække et par andre sammenhænge, som både er bibliotekshistorisk relevante og som angår ikke alene Erik Christian Werlauff (1781-1871), men også min arbejdsplads, Statsbiblioteket, og derfor også mig.

I Statsbibliotekets registrant over Håndskriftsamlingen står som nr. 1 anført: Justiceraad Werlauffs Forelæsninger over Kilderne til den nordiske Historie. Skriftet er dateret 1821-1822 og består af en notesbog med ca. 80 tæt skrevne sider. Nederst på første side er der et stempel: Bibliotheca Wegeneriana. Vi har altså sandsynligvis at gøre med forelæsningsnotater, taget af Caspar Frederik Wegener (1802-1893), da han i 1821 begyndte at studere ved Universitetet. Netop det år var Werlauff sammesteds blevet professor ordinarius i nordisk historie. Wegeners anseelige bogsamling på over 20.000 bind blev efter hans død i 1893 købt af staten og blev som bekendt én af grundstammerne i Statsbiblioteket.

Selv om Statsbiblioteket er et ungt bibliotek, som ikke har en stor ballast af håndskrifter, kan vi alligevel fremvise et originalt Werlauff-brev, skrevet i 1853 til hans "Allerhöistærede Ven", "Höivelbaarne Conferentsraad, Geheime-Archivar Wegener, C. af D., pp". Det er håndskrift nr. 49 t, som består af tre breve til Wegener fra forskellige personer. Brevets indhold kan siges at være af bibliotekshistorisk interesse, idet Werlauff beskriver nogle kobberplader, der hører til *Scriptores rerum Danicarum*, som opbevares på Det Store Kongelige Bibliotek. Én af kobberpladerne var øjensynligt ikke blevet anvendt ved trykningen af værket, men Werlauff mener alligevel, at den er så interessant, ja, ligefrem "curiös", at han har ladet lave et aftryk af

den, som han vil "tilstille min höitagede Ven og lærde Bibliophil ... til Indlemmelse i Exemplaret af *Scriptores rerum Danicarum* i bibliotheca Wegeneriana." Denne ikke-benyttede kobberplade gengiver nogle tekster fra *Statuta Capituli Roskildensis*, så her har vi oven i købet et katolsk link som en sidegevinst.

Se, at Werlauff sådan af egen drift forsynede sin ven med en interessant tilføjelse til et vigtigt historisk værk, det var en ædel og uselvsk handling, som for os udenforstående viser en gavmild side hos Werlauff, som kun vil bogens ven det godt. Ikke så sært, at Dansk Bibliotekshistorisk Selskabs pris er blevet opkaldt efter Werlauff.

Efter denne lille tangentiale udflugt - eller diskurs, som nogle ville sige - vil jeg vende tilbage til udgangspunktet, nemlig at det er én af videnskabens opgaver at afdække sammenhænge. Her er altså en tydelig og indiskutabel sammenhæng mellem Werlauff, Statsbiblioteket og mig. Jeg vil dog vogte mig for at opkaste hypoteser til forklaring af denne sammenhæng. Og denne tilbageholdenhed er helt i Werlauffs ånd, idet han, iflg. sin ven og beundrer, Wegener, "... holdt sig, omend han gjerne dvælede ved historiske Paralleller, dog i sine Forskninger mest til Enkelthederne, og han blev oftest staaende ved Kjendsgjærningerne selv uden at vove en almindeligere anvendelse", jvf. Dansk biografisk Leksikon, 1. udgave.

Til slut: Jeg er meget rørt over denne pris, som jeg anser som en stor anerkendelse af min disputats og dens emne. Tak.

Generalforsamlingen 2007

Selskabets 25. generalforsamling blev holdt i DR-byen 23. maj 2007, og 30 medlemmer deltog, både i generalforsamlingen og i det efterfølgende faglige arrangement, hvor radiodirektør i DR, Leif Lønsmann fortalte om samarbejdsprojektet med Statsbiblioteket og Det Kongelige Bibliotek om bevaring af den nationale kulturarv.

Selskabet var desuden vært ved en sandwich og en øl/vand.

Aase Lindahl fra Syddansk Universitetsbibliotek blev valgt som dirigent, og hun kunne konstatere generalforsamlingen for lovligt indvarslet.

Herefter aflagde formanden, Ole Harbo, beretning, som blev godkendt uden bemærkninger - bringes nedenfor.

Selskabets kasserer, Johannes Balslev, forelagde regnskabet for 2006, som viste et overskud på godt 17.000 kr. - revisionen havde ingen forbehold, og regnskabet blev godkendt uden bemærkninger.

Kassereren forelagde også budgettet og foreslog på styrelsens vegne uændret kontingentsatser - som blev vedtaget uden bemærkninger: institutioner 300 kr., personlige medlemmer 150 kr., pensionister, studerende og ledige 100 kr.

Formanden orienterede om styrelsens planer for det kommende ca. 1½ år - nærmere herom i senere numre af **Bib-Hist**.

Der var ikke indkommet forslag til behandling på generalforsamlingen og næste punkt var valg til styrelse mv. efter de gældende regler.

Følgende blev valgt, uden afstemning:

Styrelsesmedlemmer:

Ole Harbo og Johannes Balslev, som genopstillede.

Søren Carlsen, som tidligere var suppleant.

Suppleanter:

Anne Skou Fought og Andrew Cranfield.

Som revisorer valgtes Inger Mathiesen og Inge Selfort.

Til revisorsuppleant valgtes Ellen W. Bertelsen.

Formandens beretning 2007

Formanden Ole Harbo indledte sin beretning med at mindes selskabets formand 1992-96, fhv. stadsbibliotekar i København Brita Olsson, der i april måned afgik ved døden.

I år fejrer selskabet sit 25 års jubilæum. Den stiftende generalforsamling fandt sted den 21. april 1982 efter nogle års forberedende tilløb.

Publikationsvirksomhed.

Medlemsbladet **Bib-Hist** udkom med nr. 12 og 13 efter generalforsamlingen i 2006.

I nr. 13 er der en lettere revideret udgave af Martin Dyrbyes foredrag efter generalforsamlingen om Danmarks Biblioteksforenings 100 år. Også i fremtidige numre regner styrelsen med at bringe artikler med fagligt indhold ud over foreningsmeddelelserne.

Indkaldelsen til generalforsamlingen skete ved særskilt forsendelse, hvor også indbydelsen til Vadstena-turen blev bragt. Selskabets næstformand, Bente Kaspersen er ansvarlig for **Bib-Hist** og for selskabets hjemmeside, der dog teknisk vedligeholdes af Jakob Poulsen, Slagelse bibliotek.

Håbet var, at Bibliotekshistorie nr. 8 ville have været færdig til generalforsamlingen, men det lykkedes ikke. Bogen er i trykkeprocessen og vil i sommerens løb blive udsendt til medlemmerne. Der er 5 artikler: Torsten Schlichtkrull om det Classenske bibliotek, Laura Skouvig om Steenberg og Statens Bogsamlingskomite, Martin Dyrbye om Søfartens bibliotek, Steffen Høgh om modstandsorganisationen Ringens

oprindelse og et stort interview fra 1998 med Preben Kirkegaard foretaget af Flemming Ettrup. Bibliotekshistorie redigeres af Steen Bille Larsen under medvirken af Hans Elbeshausen, Jørgen Svane-Mikkelsen og Ole Harbo.

Møder og arrangementer.

Efter sidste generalforsamling på Danmarks Biblioteksskole var der dobbeltforedrag ved Martin Dyrbye og Jørgen Svane-Mikkelsen, der hver tog sig af 50 år af Danmarks Biblioteksforenings 100 årige virke på basis af deres bidrag i jubilæumsbogen til foreningen, Det Stærke Folkebibliotek.

Næste arrangement var d. 7.10., hvor der var besøg i Sorø, først på Hauchs fysiske samling og derefter på Sorø Akademis bibliotek. Julemødet blev afholdt d. 27.11 ved et besøg på Frimurerlogens bibliotek, hvorefter deltagerne gik over på den anden side af Blegdamsvejen for at bese Søfartens bibliotek og hilse på hinanden med et glas vin. I samarbejde med de studerende på Danmarks Biblioteksskole i deres arrangementsrække, Ordrige Onsdage, afholdt selskabet d. 14. februar et møde på DB, hvor lektor Simon Laursen, Ribe Katedralskole, fortalte om Alexandria-biblioteket (altså det gamle), og satte det ind i en moderne sammenhæng. Der var ca. 50 tilhørere, og langt de fleste var studerende fra skolen.

Det var oprindeligt planen, at studieturen til Vadstena skulle være foregået i sommeren 2006, men det blev af forskellige grunde i år og med fuldt tegnet deltagerliste.

Medlemstal og kontingent.

Sidste år startede Selskabet en kampagne for at få flere medlemmer. Ved udgangen af 2006 var der 223 medlemmer, 168 personlige og 55 institutionelle. Ved udgangen af 2005 var der 213, 162 personlige og 51 institutionelle.

Medlemskabet er stadig billigt 300 kr. for institutioner, 150 kr. for personlige medlemmer og 100 kr. for pensionister, ledige og studerende, og det er uændret siden 2000.

Styrelsen

Generalforsamlingen i 2006 med rektor Leif Lørring som dirigent, genvalgte Steen Bille Larsen, Bente Kaspersen og Laura Skouvig og nyvalgte Mette Stockmarr til styrelsen.

Som suppleanter valgtes Søren Carlsen og Anna Skov Foug, som revisorer Inger Mathiesen og Inge Selfort og som revisorsuppleant Ellen Warrer Bertelsen.

Andre emner.

Styrelsen besluttede d. 4. oktober 2006 at oprette et publikationslegat, som et nyt led i selskabets forpligtelse til at fremme forskningen inden for bibliotekshistorie.

Selskabet har støttet udgivelsen af: Bibliotekarerne: en profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi, under redaktion af Trine Schreiber og Hans Elbeshausen, samt Helle Hvenegaard Lassens bog om Kvindelig Læseforenings historie, der er planlagt til at udkomme senere i år.

Der er reserveret 10.000 kr. til støtte af nye projekter, hvis der skulle vise sig at være støtteegnede sådanne.

Styrelsen har endelig besluttet at udskrive en prisopgave senere i år. Den skal have virksomheders biblioteker som emne, idet dette område er meget lidt belyst i den bibliotekshistoriske litteratur.

Der vil komme et opslag med de nærmere betingelser.

Endelig blev der rettet en tak til Selskabets samarbejdspartnere, specielt Danmarks Biblioteksskole og Det kongelige Bibliotek, der stiller lokaler og andre faciliteter til rådighed for Selskabets aktiviteter.

Til slut annoncerede formanden, at selskabets styrelse havde besluttet at uddele Werlauff prisen. (Formandens motivering og prismodtagers navn er nævnt andet steds i dette nummer af Bib-Hist).

Radiodirektør Leif Lønsmann om bevaring af den nationale kulturarv

Samarbejdsprojektet mellem bl.a. DR, Statsbiblioteket og Det Kongelige Bibliotek har til formål at give borgerne mulighed for at kunne komponere sine egne indgange til kulturarven, og selv vælge, hvad man vil se, og hvornår. Dette kan bl.a. ske ved at digitalisere det, DR har liggende på sine kilometerlange arkivhylder.

Et af LL's argumenter var: "...uden adgang til egen historie risikerer samfundet kollektivt hukommelsestab..."

Opgaven er som sådan ikke så svær, men det kræver "mennesketid" og udstyr til at digitalisere - og ikke mindst: aftaler om rettigheder - så projektet er optimistisk sat til en pris på 284 mill. kr. (foruden rettighedsaftaler) og en tidshorizont på ca. 20 år.

Foreløbigt er der bevilget 75 mill. til de første 4 år. Indtil videre kan en testversion ses på www.danskkulturarv.dk. Materialet kan med lyd og billeder og fortællinger gøre historien og tidsbilleder meget mere nærværende end ved at slå op i leksika og andre bøger - en metode der bl.a. giver en god indgang for skoleelever, som er mere til billeder og IT end til tunge bøger.

Efterfølgende var der en god debat, og mange spørgsmål og kommentarer handlede om rettigheder og udvælgelseskriterier for, hvad man ville prioritere først, når bevillingerne ikke rakte til hele projektet.

Et godt og særdeles aktuelt indlæg - i en moderne bygning, som rummer så meget historie og tradition - ved en anledning og for et publikum, samlet om en historisk interesse - men som også er dybt optaget af aktuelle spørgsmål - om netop at sikre kulturarven for den enkelte borger.

Danmarks sælsomste bibliotek...
Af Johannes Balslev

De bar for det meste alpehuer. Bibliotekarerne. På billederne, på filmene fra de godt 10 år, hvor bogbåden virkede i det sydfynske øhav. Og der var mange billeder både i landets aviser og ude i den store verden, distribueret af Udenrigsministeriets Pressebureau.

Det startede som en forsøgsordning. Overbibliotekar Børge Mersing fra centralbiblioteket i Svendborg havde via en finsk kollega hørt om fænomenet bogbåde, sejlede biblioteker. Mersing havde ikke svært ved at se perspektiverne i et sådant arrangement for det sydfynske øhav.

Han ansøgte derfor og fik biblioteksbestyrelsens opbakning til en forsøgsordning med besøg af en bogbåd på tre små øer under Drejød sogn - Skarø, Birkholm og Hjortø. På daværende tidspunkt var der et lille sognebibliotek på Drejød, og herfra kunne de andre øer låne en halvt hundrede bøger i depot. Dette depot blev så udskiftet hver anden måned, når øernes beboere sejlede til kirke på Drejød. Ordningen var dog slet ikke tilstrækkelig for øboerne, der uagtet en basis med beskeden skolegang (nogle få måneder om året) var meget læsende, og på trods af at læsning på den tid foregik i petroleumslampens skær.

Børge Mersing kontaktede den lokale leder af Falckstationen, E. Nielson. Falck i Svendborg ejede nemlig motorbåden "Redningsfalcken", som var en ombygget tysk hurtigbåd. Den indgik i beredskabet, hvor den skulle undsætte øerne i det sydfynske øhav i forbindelse med ulykker. En del af opgaven var sygetransport, men den kunne også sættes ind som brandberedskab. Men der var klart ledig kapacitet, og E. Nielson fandt opgaven interessant, men måtte selvfølgelig fastholde, at nødhjælpsindsatsen havde første prioritet.

Det skulle vise sig, at biblioteket havde stor nytte af dette samarbejde med Falck. Bl. a. var det Falck, som i en redningsbil transporterede bøgerne fra Svendborg Bibliotek ned til havnen, hvor "Redningsfalcken" lå. Men Falck havde også en bogberedskabsplan klar, hvis vandene frøs til og "Redningsfalcken" ikke kunne komme frem, idet man så ville sætte sin isbåd ind. Kun en enkelt gang blev bogbåden forsinket af beredskabstjenesten i sin sejlplan - nemlig da den måtte i funktion i forbindelse med en brand på et skib på vej til Svendborg.

På "Redningsfalckens" agterdæk var opsat et bord, hvorpå bøgerne blev anbragt. Under overfarten blev de beskyttet af en presenning, men det kunne imidlertid forekomme, at et par bøger røg udenbords i hårdt vejr og blev gennemvædede. Forud for den første tur havde biblioteket sendt et brev til alle husstande på de tre øer:

Svendborg den 5.9.1952

Til øens beboere!

Der meddeles hermed, at centralbibliotekets bogbåd anløber øen onsdag, den 10. september kl. ...

Båden medfører c. 500 bøger (romaner, fortællinger, rejseskildringer, dyrebøger, levnedsskildringer, børnebøger m.m.), og der er fri adgang for alle beboere til gratis at låne fra denne samling. Bøgerne kan beholdes til bogbådens næste besøg, der formentlig vil finde sted i januar.

Er De interesseret i bøger om bestemte emner, da skriv snarest til centralbiblioteket, og bogbåden vil så medbringe den ønskede litteratur.

P.b.v.

B. Mersing
overbibliotekar

Da bogbåden onsdag 10. september 1952 kl. 8 stævnede ud fra Svendborg var optimismen m.h.t. forsøgsordningen begrænset. Kun en enkelt beboer fra Skarø havde henvendt sig for at bestille en bog - naturligvis af den folkekære forfatter Morten Korch.

Ombord på "Redningsfalcken" var foruden driftsleder E. Nielson og overbibliotekar Mersing, oplandsbibliotekar Holger Ginsbo (senere stadsbibliotekar i Svendborg), bibliotekar Johannes Pedersen (senere stadsbibliotekar i Esbjerg) og dyrlæge P. Petersen, som ved siden af sin praksis også var bibliotekar i Landet Bibliotek på Tåsinge. Men herudover var der tillige et større opbud af pressefolk - reportere og fotografer fra lokal- og hovedstads-pressen, som ville følge eksperimentet med det flydende bibliotek.

En halv time forsinket anløb bogbåden den første ø - Birkholm. Men allerede ved ankomsten blev det klart, at der var stor interesse for dette nye bibliotekstilbud. Næsten alle øens 52 beboere var mødt op på havnen forsynet med kurve og net. Én kom endda med en trillebør, og én var kommet lidt hurtigt hjemmefra og havde derfor snuppet en sildekasse til at bære bøgerne hjem i. Presenningen blev fjernet og bøgerne til børn oplinet på skibets lønning. Heldigvis var vejret tørt og solrigt. Og så gik birkholmerne ombord i friluftsbiblioteket under vejledning af de tre bibliotekarer. Også dyrlægen var i funktion - mest betjenende de allermindste med billedbøger, men afbrudt i dette foretagende, når en gårdmand havde brug for et dyrlægeråd.

Der var ingen teknologiske besværligheder knyttet til udlånsnoteringen. Det var håndnotering efter Newark-systemet. Blot skulle man holde styr på, at ingen lånte for meget. Antallet af bøger pr. husstand var begrænset til 10 bind. Den begrænsning førte dog til, at øens beboere byttede indbyrdes, idet en valgt tillidsmand administrerede bytteordningen.

Da bogbåden efter en times ophold på Birkholm forlod øen havde man udlånt 165 af de 500 bind, som man stævnedede ud med. Ved næste anløb på Hjortø, havde birkholmerne lånt det mest interessante, hvorfor udlånet kun blev 100 bind. Og da båden endelig nåede frem til Skarø med den kraftigt reducerede samling, blev der udlånt lidt under 100 bind. Det var således kun en beskedent portion bøger, som skulle fragtes tilbage fra bogbåden til biblioteket ved turens afslutning kl. 16.

Rejsebeskrivelser havde været en efterspurgt vare – især af mændene, mens kvinderne ville have hygge- og kærlighedsromaner. Der var god afsætning på Morten Korch, hvor hans bøger ikke i forvejen havde cirkuleret. Men der blev også udlånt andet, fx ”Lady Chatterleys elsker” – ganske vist i den pæne udgave og Achton Friis og Johannes Larsens: ”De danskes øer”, hvis eksistens nogle øboer var helt uvidende om på trods af, at der kun var gået 30 år siden, at de to herrer havde besøgt øen.

Den første tur med bogbåden var således en indiskutabel succes. Tilsyneladende uden at afvente bestyrelsens accept meldte overbibliotekar Mersing straks ved turens afslutning ud, at øerne fremtidigt skulle besøges 4 gange i vinterhalvåret. Det var således kun denne første sejlads, som havde forsøgsstatus.

Næste tur med bogbåden blev fremrykket til december 1952. Denne gang var radioreporteren Lis Møller med ombord. Hun havde dog ikke taget højde for dagens kuldegrader og tågevejr, så Falck måtte assistere ved at låne hende pels og kosakhue. Heldigvis havde man være så forudseende til lejligheden at have forsynet båden med en overbygning, for at give bedre ”anbringelsesmuligheder for såvel bøger som det personale, der skal med på den kolde tur”.

Fremrykningen af besøget medførte, at udlånet denne gang ikke blev helt så højt som første gang. Men der blev dog udlånt 273 bind mod de 364 første gang – imponerende tal i betragtning af, at der kun var 48 husstande på de tre øer. Men at der allerede denne gang har indfundet sig en større biblioteksbevidsthed, noteres i avisen, idet der anføres ”Flere har bestemte ønsker, men findes bogen ikke i samlingen, bliver det noteret, og den vil da blive sendt med postvæsenet få dage efter”.

Jo, også denne gang var der bred pressedækning, især af de aviser, som ikke havde været med på den første tur. Der var vel efterhånden ikke den krog i landet, som var uvidende om bogbådens eksistens – om ikke andet så fra vittighedstegninger og ”Blæksprutten”, som bragte neuruppineren:

*”Svendborgs biblioteksbåd – ork,
den kan flyde ved hjælp af Korch.”*

I det hele taget tiljublede pressen dette nye initiativ. Eneste lidt syrlige kommentar forekom i Nationaltidende, som skrev:

”Vort energiske Folkebiblioteksvæsen som ikke lader nogen Mulighed gaa fra sig til at føre Bøgerne lokkende frem for saa mange Mennesker som muligt, har foretaget et Fremstød af en helt ny Slags... Det er meningen at denne litterære form for Strandhugst skal fortsætte....”

Da bogbåden efter sommeren 1953 stævnede ud til en ny sæson, var endnu en ø kommet med på ruten - Avernakø. Den første tur havde nær udviklet sig til en katastrofe, idet beboerne på de to første øer Birkholm og Hjortø havde lånt alle bøgerne. Men Falck rykkede ud og bragte nogle bogkasser frem fra centralbiblioteket til havnen i Ballen, hvor bogbåden kunne laste dem til glæde for beboerne på Drejø og Avernakø. Men efterhånden fandt bibliotekarerne ud af at have et skjult depot, som først blev aktiveret, når man anløb de sidste øer på ruten. Denne episode affødte nok en gang meget presseomtale, og abonnenterne på Horsens Folkeblad kunne på melodien ”Vi kommer li* fra Svendborg av” synge med på visen:

*Her kommer Falck fra Svendborg av,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh,
og vi har farlig travlt i dav,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh.
For der er no'en, der er i nø'
så vi må rykke u',
vi er kaldt til en lille ø,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh.*

*På Avernakø er det galt,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh,
og grunden, den er snart fortalt,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh.
På øens bibliotek har man
den sidste bog lånt u',
nu spør de om vi hjælpe kan,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh.*

*Gå væk, her kommer Svendborg Falck
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh
med første hjælp fra Hasselbalch
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh.
Ja, er du syg for en roman,
så rykker vi straks u'
med Palu- og Pontoppidan,
Ba-buh, Ba-buh, Ba-buh.*

Det var selvfølgelig ikke særligt behageligt at skulle afvikle biblioteksbetjeningen i delvis fri luft – især da virksomheden fandt sted i vintersæsonen. Efterhånden fik man da også fremstillet nogle kasselignende reoler, som kunne transporteres på trækvogn til den stedlige skole, hvor udlånet så kunne afvikles under bådens ophold på øen. Skolebørnene havde jo alligevel fået fri i anledning af bogbådens besøg. Den populære ordning bredte sig efterhånden til andre øer i det sydfynske øhav. Strynø og Lyø kom med, og fra Hjelmshoved stagede man over til Hjortø, når båden lagde til her.

Man må sige, at udkantsområdet i disse år var højt prioritet uden hensyn til ressourceforbruget. Med ”Redningsfalcken” var der foruden Falck-personalet 3 bibliotekarer med til betjening af øboerne, men det har givetvis været en spændende afveksling fra den daglige rutine at deltage i denne dagstur 4 gange årligt. Men det kunne også blive for dramatisk som fx i 1956, hvor bogbåden var ved at forlise, da den i stærk storm blev ramt af drivende tømmer. Ved denne lejlighed var den chartret af Skandinavisk Forlag i Odense i anledning af børnebogsugen, og for at give dette arrangement ekstra fokus var biblioteksdirektør Robert L. Hansen taget med på turen. Tømmeret slog hul i båden. Skrue og ror blev slemt beskadiget. Vandet fossede ind hurtigere end læsepumpen kunne klare, så bibliotekarer, biblioteksdirektør og besætning fik alle redningsveste på klar til at gå overbord. Heldigvis kom Ærøfærgen til undsætning og kunne tage dem med til Svendborg. Det lykkedes Falck-folkene at lænse båden ved hjælp af bådens brandsprøjte og sætte den på grund. Men episoden medførte, at man ikke mere lod redningsbåden blive hjemme for at skaffe plads til bøgerne.

Man kan dog undre sig over, at man ikke kom ud for flere ulykker, idet båden på daværende tidspunkt var stort set uden navigationsinstrumenter. Et kompas og et gammelt ekkolod udgjorde udstyret.

Efter godt 10 år blev sluttede dette bogbåd-eventyr – ikke på grund af manglende popularitet, men fordi Falck på grund af personalemangel måtte opsigte ordningen. Det var meningen af instruktøren Henning Carlsen skulle have lavet en film for Nordisk Film om bogbåden beregnet for USA. Så vidt det kan opklares, er denne film aldrig blevet realiseret. Til gengæld har vi et herligt filmklip lavet af Ebbe Larsen i 1960 til filmen ”Syd for Fyn: øerne i det sydfynske Øhav”. Med Ove Sprogøe som speaker falder her bemærkningen ”Danmarks sælsomste bibliotek”, der sættes ind ”ikke fordi åndslivet på øerne er i en sådan forfatning, at der skal et redningskorps til” men som et kultur- og oplysningstilbud i form af en båd ”lastet med bibliotekarer og bøger”.

Kilder:

- *Syd for Fyn: øerne i det sydfynske Øhav (video) / Manuskript: Ebbe Larsen; fortæller: Ove Sprogøe. - Odense: Orion Film, 1961. - (Uddrag findes på: Svendborg - en by ved verdenshavet (video) / tilrettelæggelse og kommentar Ebbe Larsen. - Svendborg Bibliotek og TV2/Fyn, 2003. - Og på: Dengang i Danmark: 1945-1970 (video/DVD) / tilrettelæggelse og kommentar: Ebbe Larsen. - Odense: Orion Film, 2002).*
- *Svendborg Bibliotek 1889 - 9. februar - 1989 / H. Skodstrup Johansen. - Svendborg: Svendborg Bibliotek, 1989.*
- *Blæksprutten. 1952.*
- *BT. - 15.10.1955.*
- *Fyns Venstreblad. - 14.9.1952.*
- *Horsens Folkeblad. - 20.10.1953.*
- *Nationaltidende 13.10.1952.*
- *Politiken. - 14.9.1952.*
- *Socialdemokraten. - 14.9.1952.*
- *Svendborg Amtstidende. - 6.9.1952, 13.9.1952, 11.10.1952, 8.12.1952, 15.12.1952, 3.9.1953.*
- *Svendborg Avis. - 11.9.1952, 9.12.1952, 13.12.1952, 13.10.1955.*
- *Sydfyn. - 28.11.1952, 8.12.1952, 9.12.1952, 12.12.1952, 16.10.1953.*
- *Ærø Folkeblad. - 11.9.1952.*
- *Svendborg Biblioteks arkiv*
- *Biblioteksvagten.*

Studietur til Vadstena, 15.-16. juni 2007

Fredag 15. juni kørte i alt 28 personer ud fra Hellerup Station, i bus, med kurs mod Helsingør, Sveriges færger og Vadstena. Som særlig guide deltog biskop em. Holger Jepsen, som med historisk indsigt, vid og lune fortalte om Den Hellig Birgitta og hendes historie, og guidede rundt på steder med tilknytning til hende.

Undervejs gjorde rejseselskabet holdt i Jönköping og besøgte John Bauer Museet, som på en flot og illustrativ måde udstillede mange af John Bauers originaltegninger med trolde og fabelvæsener, til bl.a. eventyr. Der var bl.a. indrettet flere eventyr- og oplevelsesrum, med eventyrillustrationer som vægdekorationer og på stoffer og gevandter. Der var også troldeøj, som børnene kunne klæde sig ud i og lege eventyr. Der var vist ikke nogen i selskabet der for en stund ikke blev som børn igen...

På et interessant besøg på Stadsbiblioteket i Linköping fik vi vist og fortalt om byens og länets biblioteks historie, der godt nok har rødder langt tilbage i tiden, men selve bygningen er nybygget, idet der i 2000 havde været en eksplosionsagtig brand, som raserede det meste af stadsbiblioteket.

Det nye bibliotek var en lys og let konstruktion, bygget af træ og glas.

Men stedet emmede også af historie – vi blev særligt vist rundt i raritetskabinettet – afdelingen for mærkelige sager, som de selv udtrykte det – en museal samling af gaver og historiske effekter, knyttet til byens og länets historie.

Og vi fik forevist eksemplarer fra bibliotekets særlige Stiftsbibliotek-samling – rariteter fra middelalderen der fortsat har bevaret det smukke og stilige præg.

Der var også tid til et besøg i den imponerende Linköping domkirke, som iflg. Holger Jepsen helt sikkert har givet inspiration til Den Hellige Birgitta om, hvordan hendes ”idealkirke” skulle se ud.

Fra Linköping videre til Vadstena, hvor vi blev indkvarteret på et af Klosterhotellets annekser: Slotsflygeln. Vadstena Klosterhotel og hele området ligger smukt ned til Vättern, og Vadstena er bare én stor historiefortælling. Absolut et besøg værd. Lørdag morgen guidede Holger Jepsen rundt: først til kirken, senere til Slotsgården og endelig til Birgitta museet, hvor der virkelig er bevaret mange spændende ting, med tilknytning til den Hellige Birgitta.

Syd for Vadstena gjorde vi holdt ved Alvastra – en klosterruin tilhørende cistercienserordenen, hvor Birgittas mand, Ulf, døde og blev begravet.

Sidste stop på hjemturen var Gränna Museet, med en særlig udstilling om polarforskning og om Salomon August Andrées ballonfærd mod Nordpolen i 1897 – en ekspedition som gik grueligt galt.

Byen Gränna er også kendt for sine Polkagrise – Bismarck bolcher, og Museet ligger på hovedgaden, hvor i øvrigt alle forretninger byder på bolchekogning, lækkerier, isvafler – ja vi kunne næsten ikke løsrive os.

Vi var tilbage igen i Hellerup lørdag aften kl. 20, efter en aldeles pragtfuld tur, og med blå himmel, høj sol og godt 20 grader – modsat blæst og regnvejr i Danmark.

Biblioteket i Alexandria – et arrangement i serien: Ordrige Onsdage

De studerende på Danmarks Biblioteksskole i København arrangerer såkaldte Ordrige Onsdage, hvor de inviterer personer til at holde foredrag om forskellige emner.

14. februar 2007 var bibliotekar og lektor ved Ribe Katedralskole, Simon Laursen, inviteret til et arrangement med titlen: ”En drøm af et bibliotek – Biblioteket i Alexandria”. Dette møde blev afholdt i samarbejde med Dansk Bibliotekshistorisk Selskab, og ca. 30 personer deltog.

Simon Laursen fortalte om oldtidens bibliotek, som iflg. de få kilder har været meget berømt, også i samtiden.

Et uddybende referat fra denne ordrige onsdag kan læses på <http://ordrigeonsdage.blogspot.com/2007/01/ny-oo-om-biblioteket-i-alexandria-den.html>

Med den interesse og tilslutning overvejer Bibliotekshistorisk Selskab positivt at indgå i samarbejde om flere Ordrige Onsdage.

Fra litteraturens verden...

I Elith Olesens bog om Arne Sørensen: Menneske af et århundrede (2006) berettes om AS's liv og hans betydning i Danmarks kulturelle og politiske liv i 1930'erne og 1940'erne. Men bogen fortæller også om Jørgen Banke og hans utrættelige pionerarbejde for folkeoplysningen.

Gratis tilbud...

Aase Lindahl, overbibliotekar for Syddansk Universitetsbibliotek og tidligere formand for Bibliotekshistorisk Selskab oplyser, at Selskabets medlemmer gratis kan få et eksemplar af Odenses bibliotekshistorie, red. af Torben Nielsen, 1999. Interesserede kan rette henvendelse til AL: lindahl@bib.sdu.dk eller pr. alm. post: Syddansk Universitetsbibliotek, Campusvej 55, 5230 Odense M.

Fra vor egen verden

På styrelsens møde 6. juni 2007 konstituerede man sig således:
Ole Harbo, formand,
Bente Kaspersen, næstformand,
Mette Stockmarr, sekretær og
Johannes Balslev, kasserer.

ISSN 1603-1113

BIB-HIST er udgivet af Dansk Bibliotekshistorisk Selskab.

Dette nummer er redigeret af Bente Kaspersen (ansv.).

Afleveret til tryk, uge 26, 2007.

Abonnement opnås ved medlemskab af foreningen.

Indmeldelse sker til Johannes Balslev,

Gartnerparken 22, 4654 Fakse Ladeplads (E-mail: balslev@fakse-ldp.dk).

Medlemskab koster for institutioner: 300 kr., for personlige medlemmer: 150 kr.
(pensionister, studerende og ledige dog 100 kr.)

Selskabets hjemmeside: www.bibliotekshistoriskselskab.dk